

az egyének jellemét jobbá tegye. Böhm szemében, aki tudását egész életén át gyarapította, a tudás nem öncél, az ember lényege nem tudásában áll, hanem jellemében. S Böhmnek épen az volt az ereje, hogy nemcsak nagy gondolkodóvá, hanem nagy jellemmé is fejlesztette magát. Nála senki sem tapasztalhatta az ünnepi megfogalmazás, és a hétköznapi cselekvés gyanús dualizmusát. Ezért hat példája ma is eleven erővel.

Kemény Gábor.

Az iskolai osztály.

I. Bevezetés.

A modern pedagógiának egyik legfontosabb, de tökéletesen meg nem oldott kérdése a *szociális nevelés*. A pedagógiai követelményben elsősorban a nemzeti eszmével kapcsolatosan jelentkezik, de nem felejtendő el, hogy ha kapcsolatos is nevelésünk a nemzeti célkitűzéssel, nemcsak annak az érdekében folyik, hanem társadalmi célok érdekében is, s a két célkitűzés: nemzeti és társadalmi, nem választható el büntetlenül egymástól. Nem helyeselhető azoknak az államoknak a nevelési szervezete, melyek — mintegy a gyermek lelkében is kettős célkitűzést létesítve — külön ifjúsági szervezeteket létesítenek, az iskolától nem annyira nevelést, mint inkább tanítást kívánva, a gyermeket voltaképp arra nevelve, hogy az ifjúsági szervezetnek éljen.

Magyar nemzeti nevelésünkben is szerephez jutnak az iskolánkülső szervezetek (ilyen jellege van a cserkészetnek, a harmadik testnevelési órának, különböző tanfolyamoknak). Felmerülhet azonban a kérdés, hogy más államoknak a példáját követve engedjük át a gyermeket a nemzetnevelés érdekében iskolánkülső tényezőknak, vagy az *iskolán belül* is meg tudjuk valósítani a nemzeti célkitűzést az egységes nevelői hatás érdekében úgy, hogy az eddigi iskolánkülső nemzetnevelő tényezőket bevonjuk az iskolai szervezet keretébe.

Bár a jelen dolgozat az iskolai osztályt, mint szociális hatótényezőt veszi vizsgálat alá, kutatva az osztályszellemet kialakító tényezők szerepét, s az osztályszellemnek a hatását — ami a magyar pedagógiában is egyre tudatosabb lesz — fel akarja hívni arra is a figyelmet, hogy az iskolai osztály, mint meglévő keret (általában egykorúak, testileg és szellemileg egyformán fejlettek) felhasználható a nemzetnevelés szolgálatában is a hatótényezők kellő alakításával (az osztálynak katonai szervezetet adva, a tanárságot is beállítva a nemzetikatonai célok szolgálatába pl. a 3. testnevelési órával kapcsolatban, a cserkészet eddigi szerepét is az iskolai osztályok véve át, stb.)

Mai nevelési rendszerünkben az iskolai osztály kétségtelenül csak *egyike* a számos nevelői tényezőnek, de még így is jelentősnek fogjuk megismerni a) mint a gyermek számára általános szociális életszemléletet nyújtó közösséget, b) mint az iskolai közös munkának elősegítőjét, illetve hátráltatóját.

II. Az iskolai osztályt kialakító tényezők.

1. Az iskolai osztályban kapja meg a gyermek a szociális nevelésnek mintegy második fokát a családnak elsődleges szociális nevelése után. A gyermek már az iskolába kerülése előtt a családi életben (a család és annak társadalmi érintkezése, a szomszédok és annak gyermekei) megszerezte az első szociális elemeket a vele született tendenciák következtében. Már a családi életben alkalmazkodni kellett bizonyos formákhoz.

Az iskola a gyermek életében fordulatot hoz. A gyermek feladatot és munkakört kap, s ha az elemi iskola éveiben továbbra is a családban marad a gyermek — és ez az egészséges — a család alakító hatása mellé fog lépni az iskola hatása, de csak általánosságban beszélve az iskoláról, mert az iskola ható tényezői egy *osztályon belül* fogják a tevékenységüket a gyermeki lélekre gyakorolni.

Az iskolai élet által szolgáltatott keretben a gyermeknek meglévő társadalmi eszméletei kiszélesednek, a kezdeményező lépések után a gyermek csakhamar az iskolai osztály közösségének alakító hatása alá kerül. A társadalmi vezetést és alkalmazkodást itt tanulja meg tapasztalataival. Az iskolai osztály tagjai természetadta (lelki) alapokon szükségszerűen közösséggé fognak fejlődni. Közös feladatok várnak rájuk, közös lesz ezek elvégzésében a munkájuk, közös lesz a munkából fakadó tapasztalatuk és örömük, s a közös munkán kívül is a játék és az érintkezés olyan kapcsolatokat létesít, hogy életüknek közös tartalma lesz. Kölcsönös lelki hatás lép fel az egyes tagok között, s a lelki kölcsönhatás lelki közösséggé fogja őket összefűzni. Ha ez a közösség nem is olyan mély, mint a család közössége, mégis a gyermek élettevékenységét bizonyos fokig magában foglalja, az osztály társadalmilag a gyermek számára azt a szerepet fogja vinni, mint a felnőttek a maga társadalmi köre.

2. Az iskolai osztály közösségi szellemének egyik kialakító tényezője maga az iskola, az iskolának a módszere, az iskola által megszabott feltételek, mint a) az iskola szabja meg magát az osztálylétszámot is, s egy nagyobb osztály nehezebben alakul szellemi közösséggé, b) az iskolában meglévő koedukáció rendszerint akadályozza egységes osztályszellem kialakulását, c) párhuzamos osztály jelenléte fejleszti a versenyszellem folytán az osztályban az együvé tartozást, d) ilyen irányban hat az alsóbb, illetve felsőbb osztály jelenléte, e) az iskola maga is hat a tradícióival, f) hat az osztályban folyó közös munka által, mégpedig iskolafajok szerint különböző mértékben. A munkaiskola az osztályközösség szempontjából általában jótékonyan hat, ha nevelői irányítása csekély is, a mi munkáltató módszerünk (elemi és középiskolai egyaránt) szintén kedvezően hat az osztályközösség szempontjából; s általában kedvező az osztályközösség szempontjából, ha 1) kevés házi feladatot adunk, ellenben az osztályban munkáltató módszerrel dolgozunk, 2) ha az osztályokat is minősítjük, s a közös értesítőben erről is beszámolunk. 3) ha maga az iskolai környezet, elsősorban a tanterem kellemes hatású, s a tantermét a gyermekek maguk díszítik fel. 4) ha az osztály-

tanterem nem tulságosan nagy az osztály számára, nem tátong, 5) ha a padok úgy vannak felállítva, hogy a tanár (tanító) mindenkit lásson, és az ültetés nem ad merevebb csoportok kialakulására alkalmat. 6) ha az osztály számára lehetőséget adunk külön zenekar, önképzőkör alakulására, ha az osztály közös kirándulásokat, nyári táborokat, sőt munkatáborokat (van rá példa) rendez. Az önképzőkör egyaránt szolgálja a régi önképzőkörök irodalmi és az újabb idők szociális — katonai — testi szellemét.

3. A közösségi szellem kialakításán dolgozik a tanár (tanító), akinek a személyiségétől nemcsak a tanítandó anyag átadása függ, hanem az ennél is fontosabb nevelői ráhatás is. A nevelés lehetősége és sikere a tanár személyiségében, a tanárról a tanítványokra áramló szuggesztív hatásban rejlik. (A tanárnak már a hangulata is visszatükröződik az osztályon.) A tanárnak már a külsejében is kifogástalannak kell feltűnie, de még inkább a lelki tulajdonságok terén. A tanító minden tette és egész magatartása követendő példa legyen az osztály, illetve az egyes tanuló előtt. Hiszen a pubertás korában az ifjú és leány egyaránt a tanítói között keresi az eszményt. A tanárnak tehát nagy szociális érzéssel kell rendelkeznie, érdeklődni kell az osztály ügyei iránt, s bizalmat kell keltsen maga iránt az osztályban, hogy meglegyen az osztályközösség alapjait szolgáló tanár-tanítványi együttműködés. Ha azonban a tanár egyeseket pártfogol, utat enged a strébereknak, megbontja az osztályközösséget és gyűlöletet ébreszt. Különösen áll ez az osztályfőnök személyére, akinek változása nagyon nagy hatást válthat ki az osztály képén, (az osztálynak egészen más rétegei jutnak érvényesüléshez, stb.) A fejlettebb korban a tanuló éles kritikával kíséri a tanárnak minden tettét, s hamar észreveszi a tévedéseit, elsősorban az osztályozásnál — amelynek mai formája nem kielégítő. — Figyelemmel kell lennie állandóan arra, hogy az osztályban való tanításnál és igazságszolgáltatásnál nem egyes személyekkel áll szemben, hanem egy nagyjából együttérző tömeggel. Ha az osztály számára függetlenséget biztosított az osztályvezetésnek bizonyos terein, és nemes irányban hatott az osztályra, az osztály mint tagjait nevelő közösség egy önfegyelmű közösséget fog a tanár számára szolgáltatni, és meghálálja a tanár fáradságát; míg ellenkező esetben ellenséges magatartást vesz fel a tanárral szemben az osztály, s ilyenkor a különböző óraelhúzási és egyéb trükkökkel kell harcolnia.

4. Az iskolai osztály — mint mondtuk — természetadta alapon fejlődik ki, s első tényezőként az osztálytalkotó tanulók egyénisége hat az osztályközösségi szellem kialakítására. Így a következőkben az osztályt alkotó tanulók egyéniségét fogjuk vizsgálni, különös tekintettel társadalmi magatartásukra (csoportok,) s a közösségben elfoglalt szerepre. (Vezérség, alárendeltség,).

I. A társadalmi élethez hasonlóan a gyermeki közösségben is az egész egyéniség életes egységének nagy szerepe van, s egyaránt számításba jön a testi és lelki képesség. Sőt, mivel épen a testi fejlődés és kibontakozás az ifjúkornak jellegzetes bélyege, a gyermeki közösségben is különösen nagy szerepe lesz a testi erőnek és ügyességnek.

A korapubertás korában a gyermek csodálattal bámulja a testet, s az erősebb gyermek határozottan nagy tekintélyben részesül. Ebben a korban az egész osztályszellem érdeklődési iránya ilyen beállítottságú. Csak a testi erőt és ügyességet értékelik, s vezetőik is az ilyen képességgel rendelkező tanulók lesznek. Az izomcsomók a korapubertás korában az osztályközösség irányítói.

Az osztályközösségben épen a testi és szellemi fejlődés különböző foka miatt nagy szerepe van a kornak, s nem szabad megengedni, hogy nagy korkülönbségek legyenek az osztály egyes tagjai között. (ismétlők.) Nagy szerepe van a testi fejlődés menetének és a szellemi érés menetének is (gyorsaság), mert az öntudat is különböző mértékben fejlett ennek következtében, s az érési menet ritmusváltozása következtében egyesek pl. társadalomellenes magatartást vesznek fel megmagyarázhatatlanul.

Az osztály tagjainak közösségi szellemet alakító lelki tényezőit vizsgálva a típustanhoz kell fordulnunk, főleg a biológias megalapozottságú típusrendszerekhez. Kretschmer típusrendszerét némi módosítással a gyermeki egyéniségre is lehet alkalmazni, elfogadva Sesemann módosításait. Sesemann típusrendszerében a két alaptípus a fickó (leányoknál anya) és a kópé (leányoknál hetére). Míg a fickó a ciklotin, a kópé a schizotim csoport tulajdonságait viseli. Mivel ezek testalkatban is megkülönböztethetők, elég gyorsan és könnyen értékesíthetők. De ugyanígy alkalmazhatók más típusú rendszereknek a típusai is, sőt minél több ilyen típusrendszert kell ismernünk, mert könnyebben rögzíthetjük meg a gyermek képét (társadalmi magatartását is) ilyen típusjegyek alapján, mégha különböző típusjegyben, mint a központban csoportosítva látjuk a gyermek lelki személyiségét, illetve társadalmi magatartását. De figyelemmel kell lennünk arra is, hogy a gyermek magatartása a társadalommal szemben nemcsak típusok szerint, de a kor szerint is változik.

II. A gyermek társadalmi magatartására nagy hatással van a gyermek *társadalmi milieuje*. Ezen milieu alapján létrejött lelki rétegnek a gyermeki lélek többi (pl. az előbb említett születéses-ösztönös) területéről való elkülönítésre az ad alapot, hogy a gyermek társadalmi magatartása nagyon erősen kapcsolódik a környezet társadalmi felfogásához. Ennek hatása, vagy hatásának a hiánya a gyermeki lelken feltűnő módon észrevehető. 1. A családi élet hatása, (civakodó szülő gyermeke civakodó, árva gyermek elhúzódó, de itt említhető meg, mint fontos tényező a családnak az iskolával szemben tanúsított magatartása is.) 2. Születési időrend, illetve gyermekek száma és neme (első gyermek önállóbb, sok leány között egy fiú, stb.). 3. A szülők anyagi helyzete: gazdagabb szülők gyermeke tartózkodóbb, stb. 4. A társadalmi rend (paraszt, proletár, polgári szülők gyermeke közti különbségek). 5. A műveltség hatása (koraérett gyermek), 6. A városi és falusi gyermek lelki világa közti különbség. 7. Ilyen differenciát okozó tényező lehet pl. az egyház erkölcsi téren, ifjúsági és társadalmi egyesületek, politikai párt, stb., amely jegyek természetesen mégis összefonódva szerepelnek, de alkalmankint nagyobb differenciákat is okozhatnak az egyes gyermeki lélek között.

III. Az egyes az osztályközösségben általában nem mint egyedülálló egyén szokott szerepelni, hanem egy *csoport* tagjaként, amely őt támogatja a munkájában. A csoportnak különösen az erkölcsi nevelés terén nagy hatása van az egyesre: Sokszor egy-egy ilyen csoport vezeti az osztályt, s megadja az osztály színét (szorgalmas, stb.)

A csoport őse a gyermeki játékközösség, mely már három éves korban megtalálható a gyermeknél. A gyermek veleszületett társadalmi érzékének már itt is fejlődnie kell. mert már itt alkalmazkodnia kell társai kívánságához, s a játékban is bizonyos szabályokat kell elfogadnia. A közös játék közös élményeket és közös örömeket jelent a számukra. 1. Az iskolai osztályban is a közös játék lesz az, amely hamarosan csoportokat alakít ki. 2. Csoport alakul az egyfelé lakó diákokból, akiknél közös a hazafelé vezető út, s ezek esetleg együtt is tanulnak, munkacsoport keletkezik belőlük. 3. Internátusok esetében csoport alakul az internátusban lakókból, s. ezek is egyúttal munkaközösséget is alkotnak. 4. Hatásaiban is káros a szülők anyagi és társadalmi helyzete alapján alakuló klikk, mely az osztály vezetését igyekszik magához ragadni, vagy elkülönül az osztálytól, nemcsak társadalmi különbséget teremtve az iskolában is, hanem a közösségi alakulást is megakasztva. 5. A csoport alakításra nagyon sok lehetőség van (közös szellemi érdeklődés, tornászok, cserkészek, zenészek, költői hajlamúak. stb.) De csoport a *banda* is. S ezek a csoportok mindaddig nem károsak az osztályközösség szempontjából, amíg nem merevednek meg, nem zárkóznak el az osztályközösségtől. Mihelyt azonban ez bekövetkezik, az osztályközösség munkáját akadályozni fogják, s a tanár elültetéssel, stb. igyekezzék megakasztani a csoport működését. Az ilyen csoportoknak erkölcsnevelő hatásuk van (pl. banda), ezért kell a tanárnak arra is figyelemmel lenni, hogy az osztályában milyen csoportok keletkeznek, mert a barát lehet rontó, de javító hatással is, de a barátira az ifjúkornak mindenképen szüksége van. A tanárnak arra kell törekednie, hogy az osztály minden egyes tagja között baráti kapcsolat jöjjön létre, s ő maga a jobberkölcű réteget támogatva igyekezzék abban az irányban hatni az osztályra, hogy az követendőnek lássa a jó tanulókat. Mivel az ifjúkorban nagyon sokat számít a testi kultúra, tisztelnie kell a testi nevelést is, s arra kell törekednie, hogyha a szellemi cél is legyen az elérendő jó a gyermek szemében, a mintatanulókat is részesítse megfelelő testi kultúrában, hogy társai szemében ezek ne magolók legyenek, hanem testiileg-lelkileg erős mintaképek.

IV. Amint az egyes tanulók egyéniségükkel hozzájárulnak az osztályközösség kialakításához, a közösség is — az egyes tanulók közti viszonyítás útján — vissza fog hatni az egyesre és meg fogja szabni annak az osztályközösségen belül elfoglalt helyét. Ez nagy mértékben fog függeni az osztály létszámától is, mert egy kisebb osztály könnyebben alakul szellemi közösséggé. Hatással lesz az osztályközösség alakulására új tagok jövelele és régiek távozása, s ezzel változik az egyes szerepe is az osztályban. Hatással lesz ennek a struktúrának a kialakulására az idő, amióta a tagok együtt vannak. Míg ugyanis kezdetben a gyermek helyzetét az osztályban inkább a környezet tényezői fogják

megszabni, addig a fejlettebb közösségi viszonyok között az egyéni képességeknek is nagy szerepe lesz, míg kezdetben egyesek ügyetlenek, mások célfudatosak lesznek, addig a közösségi viszonyok kibontakozásával eltűnik a félszegek és célfudatosak közti nagyobb különbség. A gyermek társadalmi érzéke és felfogása átalakul az iskolai osztály közösségalkító hatása következtében. Mint társadalmi alakulatnak meg lesznek a vezetői, vezetettei, és kizártjai. A vezető lehet természetes, (hatása nem uralkodásban, hanem nevelésben nyilvánul meg), erőszakos, (pl. a futball kapitány) tréfacsináló, apostoli természetű, stb. Ritka az az eset, hogy egy osztály csak egy tanuló vezetése alatt állana; rendszerint több tanuló hatása érvényesül az osztályközösségben. Az igaz szellemi osztályközösségben mindenki vezető lehet valamilyen szempontból, mert mindenki hat mindenkire a közös szellemi érintkezés folytán. Ilyen esetben valóban a concensus alapján fog állani az osztály, míg egy erőszakos vezető hatása alatt állva, az osztály összetartása csak a kutyabecsületig fog terjedni. A befolyással rendelkező tanulót az osztály hivatalnoki tisztséggel ruházza fel. Az amerikai iskola-államok ugyan nem helyeselhethők, de az osztály válassza maga a vezetőit (osztályparancsnok, térképkezelő, tábla-, virágkezelő, tanulmányi ellenőrző, stb.) Az osztály nagyobb tömegét a vezetettek fogják tenni, míg egy kisebb rész elvonul az osztályközösség munkájától (rendszerint egyénisége folytán), de lesznek olyanok is, akiket az osztály saját maga közösit ki (stréberek, stb.). A tanár igyekezzen ezeket megjavítani és így az osztályközösség munkájába bekapcsolni.

5. Végeredményképen a közösséget kialakító tényezőket egybefoglalva, azokat két csoportba oszthatjuk:

1. Belső alakító tényezők: a gyermek egyénisége (4)
  - a) biológiai alapok és meghatározottságok, ösztönös irányok (I.)
  - b) társadalmi ráépített rétegek (pl. a családi hatás, stb. II.)
  - c) A közösség irányában való tagozódás (csoport) és ennek hatása. (III.)
  - d) A közösség által meghatározott társadalmi hatás és ennek, mint továbbható és alakító tényezőnek a szerepe. (IV.)
2. Külső alakító tényezők:
  - a) az iskola és módszere: (2)
  - b) a tanár személyisége. (3) Az alakító tényezőknek ilyen csoportosítása sokkal megfelelőbb, mintha külön beszélnének kedvező és hátráltató tényezőkről, bár ez is jogos. Ami ugyanis egyszer kedvező, máskor hátráltató tényező lehet a többi tényezőhöz való viszonya folytán.

A kezdeti megalapozás után a meglévő közösség eszméletek az egyesben a tömeghatás folytán mintegy fokozódva fognak tovább élni és kialakítják az osztályszellemet.

III. Az osztályszellem.

1. A közös élettevékenységek az osztály egyes tagjaiban hasonló lelki állapotot, hasonló érzelmi és akarati tevékenységet hívnak létre. Ezeknek az érzéseknek az intenzitását még csak fokozza a tömeghatás. Az egyén érzelme egy kis hullámrésze lesz az osztály egységes érze-

lemhullámának. Az érzelmek egységessége következtében az osztálynak egységes hangulati színezete lesz. Az érzelmek átvétele következtében az osztályban is érvényesülni fog a bánatban való részvét és az örömben való együttörülés (névnap.) valamint a segítségi készség (pl. az osztály tagját másosztálybelivel szemben segítségben részesítik). Ez a szeretet és ragaszkodás meg fog nyilvánulni a tanárral, de az osztálytársakkal szemben is.

A szimpatikus érzelmek alapján fejlődik ki az osztályban az egyes tagokat átfogó és összeolvasztó érzés: *az osztályszellem*. Ez az emberrel veleszületett alkalmazkodási ösztön folytán közös szokásokban, erkölcsben és életberendezésben fog megnyilvánulni. Az osztály egyes tagjai utánozzák egymás cselekedeteit és az utánczási ösztönnel egységes rendet fogadnak el, amelyek engedelmeskedni igyekeznek, de amelynek megtartását másoktól is megkívánják. Ezért nehéz az új és magántanulóknak, mikor bekerülnek egy idegen osztályba, az osztályrendet elfogadni. A kifejlődött osztályszellem esetében az osztálytagok „mi”-ről beszélnek, s a tanárjuk is a „mi” tanárunk lesz. A közös játékokban meghatározott szabályok lesznek, az osztálynak meglesznek a dalai, szójátékai, szókincese, ami elsősorban az osztálytagok és a tanárok „becé” nevében fog megnyilatkozni, stb.

Az osztálytagok önérzete és öntudata a lelki jelenségek bizonyos területén elveszti személyes jellegét, s az osztályközösségi szellemhez fog kapcsolódni. Az osztályközösség, egy személytelen valóság személyes tulajdonságokkal fog rendelkezni. Az osztálynak, mint ilyennek külön öntudata lesz. Az osztály ennek alapján fogja saját magát is értékesnek, illetve értéktelennek tartani, s az utóbbi esetben az osztály lefargikus vonása szétárad az egész osztályon, kedvetlenek lesznek, nem tanulnak, nincs meg az osztályban az önbizalom. Viszont a közös élmények és hőstettek (Wilhelm Speyer ötödikeseinél a macskák kiszabadítása), a közös birtoklás, a közösen feldíszített osztályterem, az osztály megérdemelt jelzője, stb. fokozni fogják az öntudatot és önbizalmat.

Pedagógiai szempontból a legnagyobb jelentősége mégis az *osztályerkölcsnek* lesz, s a tanár képessége éppen abban fog megnyilvánulni, hogy osztályában nem betyárbecsület (puskázás, sűgás, lesés, stb.), hanem nemes magasabb erkölcsiség lesz. A nemesebberkölcű osztályban a segítségi készség és a felelősségérzet fejlődik ki (stréberség megszünése), míg az alacsonyabberkölcű osztályban a felelőtlenység és az önállóság. A rendfenntartásban, fegyelmezésben, sőt tanításban is nagy segítséget nyer a tanár, ha magasabb osztályerkölcsöt alakít ki. Viszont a pubertáskori züllött osztálynak hatása életre szóló lehet az osztálytagok erkölcsi felfogásának alakulásában. A közösség ugyanis közös életértékelést fog kitermelni az osztályban (pl. a szellemi munka, vagy a testi erő és durva érvényesülés becslése, stb.), ami elsősorban a tanulással és a tanárokkal szemben fog kitűnni. De közös életértékelés alakul ki a külvilággal, politikai pártokkal, mozival, stb. szemben is. Ugyanez a folyamata a lányoknál is megtalálható. A tanárnak nagyon kell vigyáznia, hogy milyen lesz ez az osztályszellem, s vigyáznia kell

arra is, hogy a helyes osztályszellem kialakulásának véletlenül ne éppen ő legyen a megakadályozója.

2. Az osztályközösség organizmusa akarattal is fog rendelkezni, hogy a maga érdekeit szolgálja. Az osztályszellem az osztályt közös cselekedetekre fogja indítani. Természetesen az osztályközösség szellemétől fog függeni, hogy milyen cselekedeteket fog véghez vinni az osztály. Nem szabad azt sem elfelejteni, hogy ugyanaz az osztály a fejlődés különböző fokain másként fog megnyilatkozni. Verekedésnél az osztály inkább tömegnek, magasfokú önképző előadásnál inkább megelkesített közösségnek fogja magát mutatni. Magasfokú osztályközösség esetén a jók munkája magával fogja ragadni a gyengébbeket is, azok is igyekezni fognak, hogy a képességeiket fokozzák és napvilágra hozzák egyéni képességüket. Az osztályszellem megnyilatkozása lesz, hogy az ilyen közös munkát, ahol mindenki szabadon érvényesítheti a képességeit, valósággal követelni fogják. A közös munka még a félénkek becsvágyát is fel fogja ébreszteni.

Az osztályközösség legszebb megnyilatkozása a közösen rendezett ünnepély lesz. Célja lehet hazafias, egyházi, vagy jótékonyági, amelynek jövedelmével pl. az osztály egyik szegény tagjának a tandíját akarják kifizetni. Minél több tanuló vesz részt a munkában, annál inkább biztosítva van a siker. Ha az iskola rendezi az ünnepélyt, szerepelhet az osztály egy közös számmal. Az ilyen ünnepélyeken lehet pl. az első osztályosokat nyilvánosan bemutatni, s az ilyen — mindjárt az év elején történt — élmény végig fogja kíséreni a gyermeket iskolai pályafutásán.

Az osztályközösségi szellem határozottan meg fog nyilvánulni az osztály hivatalnokainak választásában. S ezeket ne is igyekezzék a tanár az osztály akarata ellenére kinevezni. Ezek a hivatalnokok: szakaszparancsnok, pénztáros, virágkezelő, stb. Választásánál ki fog tűnni, hogy milyenek az osztály értékelési elvei. Az osztály tyúkpereinek az elintézésére is egy kisebb bizottságot kell választani, s az ilyen igazságos bírák választására még a szellemileg gyengék osztálya is képes.

A tanár maga is igyekezzék a tagoknak egymásközi viszonyát mélyebbé tenni, mert az egyik tagnak a másikhoz való viszonya félig már az osztályhoz való viszonyt is jelenti. Jutalmazza az osztályközösség ügyében fáradozókat. Csak így lehet az osztály igazi közösséggé, amely szép tettekben fog megnyilvánulni, s ez fog nyújtani a gyermek számára helyes etikai alapokon nyugvó szociális életszemléletet, melyet a nemzet és társadalom szolgálatában tovább kamatoztathat. Ez tovább él az iskolán túl. A régi osztálytárssal való találkozás mindig élmény lesz a felnőtt számára, mégha talán az osztályban ezzel a társával nem is volt egykor baráti kapcsolatban.

3. Ha az osztályt ezek után a társadalmi alakulatokba akarjuk besorozni, a közösségek sorában találjuk meg a helyét. Világos ugyanis, hogyha az osztályszellem kialakítását az egyesek végzik is el, ez nem lesz levezethető az osztálytagok tulajdonságaiból, annál többet fog jelenteni, mivel az osztály szerves életet él. A tagok között meglevő lelki közösség és kölcsönhatás alapján legjobban a lényegközösségek közé

sorolható, ha egyéb társadalmi alakulatok, így elsősorban a tömeg ismertető jegyeiből is találunk benne.

Az osztályközösség *tipusait* kutatva a.) az egyik osztályozási alap azon tartalmi jegy alapján történhetik, hogy milyen mértékben vált az osztály igazi lényegközösséggé, s milyen távol van a tömegközösségtől. Míg a tömegközösség tömegszenvédeyeknek hódol, vezetője erőszakos vezető, addig a lényegközösségben mindenki hat mindenkire és nemes-erkölcsű az osztály.

b) Különbség van a lányok és fiúk osztályközössége között, ugyanis az erősen szubjektív női lélek az osztálytársakkal való kapcsolatokra is nagyon erősen rányomja a bélyegét. A lányokat az osztályközösség megnyilvánulásaiban is sokkal inkább szubjektív meggyőződésük vezeti, mint a fiúkat.

c) Történhetik az osztályozás korok szerint. Míg a gyermek meglehetősen önállóan, s társadalmi alakulatai is az iskola és tanító által meghatározott módon keletkeznek, addig az ifjúban már megvan a társadalmi formakeresés. Az első évek osztályközösségeiben a tanár (tanító) a fő összetartó kapocs, a gyermek még inkább a játékközösségeknek a tagja, s így külön típusnak lehet venni s kb. 12 éves korig tartó gyermeki osztályközösségtípust, 16 éves korig az érési korban levő gyermekek osztálytípusát (leányoknál a 3., fiúknál a 4. osztályban a legfejlettebb az osztályközösség) Jellemzői ennek a kornak az osztályközösségben alakult bandák. És lehet felvenni egy ifjúkori osztálytípust, melynek már komolyabb szellemi problémái és érvényesülési tervei, stb. vannak. A korapubertástól kezdve az egyéniség fejlesztése áll az előtérben, mely az osztály arcán is visszatükröződik. Pl. nagyon nagy szerepe van ebben a korban a becsületnek, az adott szónak, s ilyen téren igen nagy hatást lehet elérni az osztálynál. A becsületet prédikálva az osztálynak, a legrosszabb osztály is könnyen megjavul.

d) Számos tartalmi és formai jegy alapján végezhetnénk osztályozást, hiszen a közösségnek is lehet uralkodó jellemvonása a szorgalmasság, elevenség, becsületesség, stb. Lehetne esetleg társadalmi származás szerint megkülönböztetni egy előkelőbb társadalmi származású osztályt, stb. A közösségi szellem ismerete a tanár számára segédeszközt fog jelenteni. Az igazi szellemi közösségben végzett munka emelni fogja a munka eredményét (a versenyszellem nyomán), másrészt az osztály önnevelő közösséget fog nyújtani a számára, mely kellő irányítás mellett, mint jótékony nevelő tényező fog visszahatni az osztályra és annak egyes tagjaira. A rossz osztály viszont megakasztja a gyermek erkölcsi és szellemi fejlődését egyaránt.

Giday Kálmán.

Iskolai műmagyarság.

Gyakran figyelhetjük meg középiskolás tanulóknál azt a különös jelenséget, hogy, mihelyt tantárgyaikkal kapcsolatosan kell beszélniök